

Kritik af fröken Ellen Keys senaste inlägg i kvinnofrågan

Canth, Minna

54 D Br. 1896

National Library
of Sweden

Polit
Kritik

Kritik

af

Fröken Ellen Keys senaste inlägg

i

Kvinnofrågan

af

Minna Canth

Öfversättning

Helsingfors

FÖRLAGSAKTIEBOLAGET OTAVA

1896

97
1934.

KRISTIN

KRISTIN

KRISTIN

Kungl. biblioteket

0 0000 000074531

KRITIK

af

Fröken Ellen Keys senaste inlägg

i

Kvinnofrågan

af

Minna Canth

Öfversättning

Helsingfors
Förlagsaktiebolaget Otava

KRIITIK

kyseleminen

1896

1896

Helsingfors

Osakeyhtiö Weilin & Göös Aktiebolag

1896

I.

Senaste höst höll fröken Ellen Key, som obestridd är en af Sveriges mest framstående kvinnor, ett föredrag i Köpenhamn om „*Missbrukad Kvinnokraft*“ och senare såsom fortsättning ett annat i Stockholm i januari detta år om „*Naturenliga arbetsområden för Kvinnan*.“ Dessa båda föredrag, hvilka senare hafva utkommit i tryck och kompletterade i ofvannämnda form, hafva väckt stort uppseende hufvudsakligen för fröken Ellen Keys egen skull och ingalunda af den orsak, att hennes framställda åsikter skulle innehålla någonting nytt, upplysande, någon uppbyggelse för själen, eller på annat sätt förtjäna uppmärksamhet. Tvärtom visa de däri framställda evighetsgamla påståendena den största brist på konsekvens och upphäfva fullkomligt hvarandra, hvarför bokens slutresultat är — plus minus noll, med andra ord: intet, som jag längre fram skall påpeka. Men förvånansvärdt är verkligen att

den, som hållit dessa föredrag, denna boks författarinna är *Ellen Key*, hon som vi hittills lärt känna såsom en af kvinnosakens främsta förkämpar, såsom en klarsynt, stadgad, själfständig och framstående granskare af samhällsförhållanden. Det är likväl ett psykologiskt fenomen, hvartill man nästan alltid finner motstycke i historien bland förkämparna för de flesta ideer.

För att taga de närmaste exemplen behöfva vi ej gå längre än till fennomanins ungdomsår hos oss. Huru då mången man, som förut var den ifrigaste bland de ifriga, tröttnade inom kort, och gjorde oväntadt helt om. Det hör nu engång till de mänskliga svagheterna och det hjälper ej att fälla modet för sådana händelser. Ty, till all lycka bero icke stora tankar af deras vankelmodiga förkämpar, de gå framåt det oaktadt, lämnande affällingarna efter sig.

Låtom oss återvända till fröken Keys föredrag. Då vi från se svepskålen och fraserna, är tankens kärna följande: Kvinnan är i främsta rummet könsvarelse. Erotiken, könsdriften och det däraf följande moderskapet, är hennes egentliga område. Där ligger hennes naturs egendomlighet, som bör iakttagas vid bestämmandet af hennes arbetsområde.

Orätt gör kvinnan då hon tränger sig på männens arbetsområden, isynnerhet de intellektuella. Hennes arbete är födandet af lif och däraf följer att hon icke eger kraft till andlig produktion. Bland mänsklighetens odödliga namn lyser ej ett enda kvinnligt. Kvinnan har heller aldrig på detta område fått någonting dugligt till stånd, hennes arbete har och kommer alltid att vara halft, ty hon har icke samma håg för arbetet, som mannen. Hon egnar sig icke helt däråt såsom mannen, könsdriften och hennes behof af personlig hängifvenhet hämma hennes själskraft till ett sådant arbete, som icke står i förening med hennes innersta väsens egendomlighet.

Såsom bevis härpå omnämner fröken Key att icke ens under detta århundrade, ehuru det är „kvinnornas århundrade“, har någon mera framstående kvinnoförmåga på det andliga området uppstått. Ehuru kvinnan är plikttrogen och flitig, ehuru hon i detaljarbeten är punktlig och nogrann, har hon icke den initiativ — och skaparförmåga som mannen. Hon har icke kraft att bana sig väg från obetydliga arbeten till större. I banker och på kontor stannar hon på lägre platser, under det mannen fördjupar sig i sitt fack och stiger i graderna. I fabriker nöjer sig kvinnan med maskinens automatiska användning, då däremot man-

nen tager reda på maskinens byggnad och verksamhet.

Det är fåfängt att tänka, att kvinnan någonsin skulle höja sig till mannens jämlike och att hon skulle hafva förmåga på detta område att täfla med honom. Det är fåfängt att tänka så på grund däraf, att kvinnorna af sina mödrar hafva ärft mindre andlig förmåga, men då mödrarna utvecklas mera kommer detta hinder att försvinna. Fröken Key påpekar att mödrarnas utveckling går i arf, icke allenast till döttrarna, utan äfven till sönerna, hvilkas andliga begåfning således växer i samma proportion. Mannens högre andliga begåfning bevisar likväl enligt fröken Keys uppfattning den omständigheten, att äfven på de områden, som särskildt hafva tillhört kvinnan, nämligen uppfostran, hemmets ordnande och kokkonsten, är det mannen som alltid förbättrat och reformerat. Och t. o. m. i den första barnavården har mannen förtjänst, ty det var *Rousseau*, som på nytt väkte hos kvinnan lusten att uppfylla modrens mest instinktiva plikt.

Kvinnan är känslornas, drifternas och impulsernas människa. Dessa sidor bör hon utveckla såväl hos sig själf som hos männen, dessa naturens egenomligheter bör hon bevara och därefter välja sitt

lifs arbete. På det andliga området lämpar sig hennes natur att förklara och utöfva mannens värk och därvid bör hon stanna och hennes förmåga att värka blir, ehuru indirekt, större än nu. I slutet af senaste århundrade, då kvinnorna höllo „salonger“ vårdade sig om umgängeslivet och brevväxling, var deras betydelse helt annan. Vid början af franska revolution sade *Mirabeau*: „Få vi icke kvinnorna med, kommer ingenting att ske!“ Men hvilket värde kan mannen väl gifva åt kvinnan, i hvilken han endast ser en svag efterapning af sig själf? Sådana äro de orsaker och bevis, med hvilka fröken Key försöker draga ned hvad som fåtts till stånd på kvinnorörelsens område. Det är, som vi se, den evighetsgamla visan, som man ej ens mera hade väntat från det mest konservativa håll, ännu mindre från fröken Key, som ända hittills varit konservatismens starkaste motståndare.

Dessa hennes påståenden äro endast reminiscenser, ekon från forna tider, hvilka endast värka att hon råkar i inre motsägelse och blifver inkonsekvent, såsom vi snart skola se. Henne felas öfvertygelsens kraft, ty hon har redan engång uppfattat sanningen och kan för den skull ej mera gifva sig helt åt dess bekämpande.

Invändningen, att kvinnan är och kommer att förblifva andligt oförmögen, hvaremot hennes styrka ligger i impulser, åtrå, önskningsar och känslor, är ingenting vidare än ett eko från den gamla tron, att kvinnan ej har någon själ. Ty drifter, åtrå och känslor, särskildt i den bemärkelse fröken Key tager dem, såsom erotikens följeslagare, höra icke till andens innersta kärna, som har möjlighet till evigt lif.

Om kvinnan tillegnar sig endast själens yttre sidor och i ringa eller ingen grad dess inre egendomligheter, då är hon verkligen en lägre varelse än mannen, till hvilket slutresultat man af fröken Keys påståenden också måste komma.

Låtom oss antaga, att fröken Key har rätt, att kvinnans andliga förmåga och arbetslust är jämförelsevis dålig. Hvad bevisar detta? Ingenting annat än att det varit henne till stor skada att hon icke fått utveckla och förkofra sina själsförmögenheter, att de områden, som skulle hafva gifvit tillfälle därtill, varit stängda för henne. Och därför borde man framför alt få till stånd förändring i denna riktning. Det är ju klart som dagen. Kvinnan gör endast underhaltigt arbete på det intellektuella området, därför misstaga sig kvinnosa-

kens kvinnor alldeles, då de visa henne en sådan riktning; i stället borde de uppmana henne att förblifva på de arbetsområden, hvilka enligt naturliga anlag tillhöra henne. Nu väntar man, att fröken Key skulle visa, huru hon verkligen är duglig på dessa områden, huru hon har åstadkommit lika goda saker eller t. o. m. bättre än mannen, isynnerhet då hon fritt fått använda sin förmåga såsom t. ex. i uppfostran och välgörehet långt förrän kvinnofrågan existerade.

Fröken Key följer också sin egen tankegång så till vida, att hon säger kvinnan i välgörehet hafva höjt sig till mannens nivå och att hon på erotikens område, i moderskapet, är rent af ett snille i bredd med mannen. Men hon förklarar ej på hvilket sätt. Tvärtom vederlägger hon genast dessa sina ord och framhåller att kvinnan till och med i välgörehet varit ytlig: hon har endast försökt lindra nöden och har icke brytt sig om att undanrödja de sociala orsaker, hvilka åstadkommit nöd och brist.

Och det är verkligen svårt att förstå, hvad fröken Key förstår med snille i moderskap. Såsom uppfostrare har hon hela tiden framhållit kvinnans oduglighet. Såsom pedagog duger hon endast att lappa ett gammalt kläde, hon har icke mod att föra det i skräpgömman, såsom hon borde. På intet område

framstår kvinnans oförmåga till själfständigt och reformerande arbete så klart, som inom skolan och barnuppfostran, hvarest den kvinliga halfheten och diletantismen i allra högsta grad fått frodas, säger fröken Key. Nutida mödrar tala och tänka om uppfostran och fördärfva uppfostran mycket mera än forntidens mödrar, hvilka läto barnen sköta sig själfva, fortsätter hon. Hvaruti visar sig då snillet?

Består det uti att föda barn? I fysiska lifsfunktioner, saker, som hittills aldrig uppfattats såsom snillrika.

Då fröken Key vill skrämma bort kvinnan från intellektuelt arbete på grund däraf, att hon icke kan åstadkomma något första klassens alster, borde hon för att vara helst litet kensekvent rent af neka henne det, då hon ju blott fördärfvar arbetet, särskildt någonting så viktigt som barnens uppfostran. Men nej.

Uppfostran är likväl kvinnans egentliga område, hon bör uppfostra ej allenast barnet, utan äfven mannen och samhället, påstår fröken Key. Och därför bör hon det oaktadt få full medborgarrätt. Ingalunda fröken Key? Hvad skulle hon göra med dessa rättigheter, då hon ej ändå komme att använda dem. De skulle endast locka henne bort från hennes egentliga naturenliga arbetsområden.

Och hon skulle uppfostra mannen! Hon, som ohjälpligen alltid kommer att i andligt afseende förblifva på efterkälken. Hon, den omogna, litet dugande, skulle uppfostra den, som på alt sätt är henne öfverlägsen. Har man förr hört någonting tokigare.

Ärade fröken Key. Ni borde hellre hafva sagt att mannen bör uppfostra kvinnan, så hade ni i någon mån varit konsekvent och då hade ni lyckats komma fram med någonting nytt, i stället för att ni nu icke gör annat än rifver ned med ena handen hvad ni försöker bygga upp med den andra. Ni säger att hon äfven bör uppfostra samhället. Låtom oss antaga, att hon tvärtemot edra påståenden skulle hafva förmåga därtill, men då ville jag veta, på hvilket sätt denna uppfostran skulle ske, om hon förblifver stående utom samhället såsom hittills. Och så förblifver hon otvifvelaktigt, om såsom ni önskar, de flesta sociala uppgifter allt fortsättningsvis böra förblifva i männens vård. Uti det samhälle har kvinnan icke fast fot, det är och kommer att förblifva ett *männens samhälle*, i hvilket kvinnan har intet inflytande, ännu mindre möjlighet att uppfostra.

Ni påstår, att kvinnan fordom verkade mycket mera, ehuru indirekt genom umgängeslif och brefväxling än nu, då hon försöker täfla med mannen på samma arbetsområden. Därvid ställa sig kvinnorna endast såsom nollor bakom männens siffror. Men må kvinnorna vända sig i annan riktning, må de vara „mödrar“ och vårda framföralt de svaga plantor, som snillena, (de manliga naturligtvis) så i människosjälen.

Mischmasch! Snilletankar behöfva icke mera kvinlig än manlig vård, de tvärtom uppfostra och utveckla såväl kvinna som man. Därvid skulle kvinnorna verkligen vara nollor, men olyckligtvis icke efter, utan framför mannens siffra.

Enligt ingen logik är kvinnan i själfständigt arbete nolla till andras siffra, utan en siffra likaväl som mannen. Storligen misstager ni eder, då ni tror, att kvinnan fordom invärkade mera på mannen och samhället än nu. Fråga af de hundratusental mödrar, hvilka med bäfvan i hjärtat följde sina söners färd ut i världen. Ty utom hemmets väggar rådde fullkomligt annan uppfattning af manlighet, annan uppfattning af ondt och godt, rätt och orätt än den modren försökt inplanta i barnets själ. Hon

stod maktlös gentemot dem. De vöro så allmänna, så omfattande, de hopade så mycket smuts i den unga själen, att brodden som modren hade vårdat hastigt kväfdes. Modrens lärdomar glömdes under tiden, och sonen gick andra vägar, de vägar, som äfven andra män gå och som samhällsmoralen tillåter.

Vet ni, fröken Key huru otaliga, huru bittra tårar mödrarna hafva fält för denna sak. Nej, ni vet det ej, ni har icke erfarit det och Ni har icke haft öppna ögon att se det. Ty i annan händelse skulle ni icke kunna, om ni har tecken till hjärta, med denna kalla öfverlägsenhet håna de kvinnor, som gifva sitt redliga arbete och alla sina krafter för att åstadkomma andra förhållanden. Att deras arbete icke varit förgäfves, det bevisa de vackra frukter, som nu redan uppstått på det intellektuella området. Fröken Key medgifver själf att kvinnorna hafva driftigt börjat förkofra fredsidén, fastän hon äfven här såsom i allt annat försöker minska värdet af hennes arbete med invändningen, att mannen likväl varit grundläggaren till denna sträfvan och omnämner som bevis härför en liten dikt af Björnson. För Berta von Suttners bok „*Ned med vapnen*“ har hon intet beröm och ändå lär denna bok

hafva värkat mera för fredstankens utbredande än någon annan. På samma sätt gå nykterhets- och sedlighetssträfvandena hand i hand med kvinnorörelsen. Allmänna omdömet, uppfattningen och sederna hafva redan förbättrats, fastän ännu mycket återstår att göra. Men Rom byggdes ej på en dag. Låtom oss komma ihåg, att icke tjugo år förflutit sedan kvinnorörelsens sträfvanden började på allvar. Kvinnornas århundrade kan man kalla detta endast i det afseendet, att hon senaste årtionden har vaknat till större själfförtröstan och börjat använda sina krafter på annat sätt än förr. De kommande århundradena skola först visa, hvilken betydelse kvinnokraftens frigörelse skall hafva i mänsklighetens historia.

II.

I sitt första föredrag invecklar sig fröken Key i sina egna tankar, „talar sig i säcken“, såsom man säger på finska.

Men det är ändå intet jämfördt med hennes andra föredrag, ty där gör hon fullkomligt fiasko.

Hvilka äro då dessa nya „naturenlige arbetsområden“, som fröken Key uppfunnit och för hvilkas försummande hon så utan barmhertighet klandrar kvinnosakens kvinnor, som, i det de leda frigjorda kvinnokrafter in på orätt område, hindra henne att fullgöra sitt arbete för samhället.

Vi få höra. Då vi återigen förbise alla tomma fraser, med hvilka fröken Key hela tiden försöker täcka tankens fattigdom, få vi veta att det första och viktigaste af de obeaktade arbetsområdena är barnsköterskans yrke. Den bildade kvinnan bör blifva barnsköterska och fröken Key försäkrar att bildade barnsköterskor inom kort skola röna lika stor efterfrågan, som bildade sjuksköterskor nuförtiden.

Fröken Key omnämner i förbigående, att det vore bättre, om modren själf kunde gifva sitt barn den första kroppsliga och andliga vård. Men hon påminner oss tillika om, att modren ofta icke har tillfälle därtill.

Hon har antingen några hemsysslor eller hindra henne de plikter, som hennes samhällsställning (hennes mans?) medför. Äfven måste hon kanske förtjäna utom hemmet, eller har hon några skilda talanger, hvilkas utveckling hon ej kan uppoffra. Andra åter hafva ingen fallenhet för uppfostran, ty fastän också kvinnan blir moder, blir hon därför icke uppfostrare. För uppfostrarekallet fordras särskilda naturgåfvor, säger fröken Key. Hvilket olyckligt sammelsurium är icke detta!

Fröken Key framhemtar nya „naturenlige“ arbetsområden för kvinnan, och detta „nya“ arbetsområde förutsätter, att en annan kvinna och just den kvinna, hvilken detta arbete hufvudsakligen och enligt naturen tillhör, skulle afstå det åt en annan, och detta föreslår samma fröken Key, som kort förut förebrått kvinnan därför att det var mannen, som måste återuppväcka hos kvinnan hennes modersinstinkt!

Fröken Key finner tusen skäl, som berättiga kvinnan att frigöra sig från sina dyraste plikter

för att lämna dem åt andra. Andra hemarbeten, samhällsställningen(!), förtjänsten utom hemmet (uti den orätta riktningen eller huru?), andra anlag, hvilka man ej kan uppoffra (äro dessa således viktigare?), brist på pedagogisk förmåga (med andra ord: obenägenhet) o. s. v.

Hvart tog nu då moderligheten vägen, som var den enda och genomgående natur-egendomligheten hos kvinnan såsom fröken Key tidigare påstod? Så långt i „orätt riktning“ har ännu aldrig någon kvinnosakskvinna gått, som fröken Key nu själf går.

Nej, fröken Key! Modersplikten är den första och käraste af alla plikter, andra mindre viktiga få vika för den, om hon icke kan fylla dem under det, hon därjämte vakar öfver sitt barn. Den kvinna som vill utveckla sina andra gåfvor på bekostnad af modersplikten, förtjänar icke att heta moder. Och bra yttlig är den kvinna, som finner att hennes sociala ställning fordrar hennes tid och krafter till den grad, att hon måste afstå sina barns uppfostran åt en annan. För den mor åter, som för att förtjäna måste arbeta utom hemmet, lönar det sig icke att betala en bildad barnsköterska. Förtjänsten blefve altför obetydlig, för att den, då hon måste lämna barn och hem i främmande vård

skulle hafva någon betydelse. Och hvad andra hemarbeten beträffar, äro de sällan af det slag, att hon icke därefter skulle kunna hålla öga på sitt barn och hafva omsorg om dess vård och uppfostran. I undantagsfall kan någongång nog hända, att en bildad och fullt förtroendeingifvande barnsköterska vore af nöden, såsom t. ex. då modren är sjuk. Men undantagsfall komma de att förblifva och oftast har modren vanligen någon syster, tant eller annan släkting, åt hvilken hon hellre betror detta arbete.

Fröken Key berättar att hon sett ett fall --- som vore det ett under, då en ung fru, som delvis af lust delvis för förtjänst hade egnat sig åt ett särskildt arbete utom hemmet, tog sin syster att vårda sitt två års gamla barn. Och denna fullgjorde sitt arbete med så mycken lust och duglighet, att båda voro fullkomligt nöjda. Jag kunde berätta fröken Key att sådana undervärk ofta hafva skett, det än ej den enda gång, då en syster kärleksfullt vårdar sin systers barn, Däri ligger intet nytt eller häpnadsväckande. Ej har fröken Key därför i något afseende påvisat någon ny bana, ty från urminnestider, har barnavåden varit i kvinnohänder, såväl i de bildades som i de obildades. Mannen har aldrig inlåtit sig därpå; ej ens som fader.

Lika litet lyckas fröken Key finna andra områden, som vore mera „naturenliga“ för kvinnan, än de, hvilka kvinnorna nu redan hafva förskaffat sig själfva, eller sådana, hvilka de skulle hafva föraktat och försummat till kvinlighetens men, såsom hon påstår i sitt första föredrag.

Arkitekturen, på hvilket område kvinnan dock endast bör vara mannens medhjälpare, påminner fröken Key, trädgårdsodling, mejerihandtering — se der alt! Hvilket af dessa har väl blifvit obeaktadt? Hafva icke kvinnorna i alt mera tilltagande antal egnat sig åt dessa yrken?

Det medgifver fröken Key själf. I Sverige finnes en trädgårdsskola, berättar hon, i hvilken, sedan år 1891 äfven kvinliga elever intagas.

De sökandes antal hafva år för år ökats och enligt föreståndarens försäkran hafva de kvinliga eleverna i hans skola visat särskild lust och förmåga för detta arbete. Hvarmed kan fröken Key således bevisa, att alla de beskyllningar hon slungat mot kvinnan äro berättigade? Med intet! Fraser har hon rikligt på lager, men då hon med fakta borde bestyrka sina ord, då kommer tomheten fram. Fröken Key medgifver själf slutligen att hennes förmåga icke räcker att afgöra denna svåra fråga och däri äro

vi ändtligen ense med henne, alldeles fullkomligt af samma mening. Bäst hade varit, om hon ej ens försökt.

Jag lemnar härmed fröken Keys sammelsurium, som verkligen icke ens förtjänar så här lång redogörelse. Jag sade i början, att man har ingen behållning af fröken Keys föredrag. Men i ett afseende har man likväl haft det. Männen, hvilkas tron skakats, fröjda sig, då fröken Key nu skyndar att stödja den. Och naturligtvis smickrar det deras egenkärlek, naturligtvis kännes det utomordentligt ljufligt, då dem offras så helig rökelse, då kvinnan åter böjer knä inför dem och försäkrar, att deras herravälde skall räcka till verdens slut.

Nya Pressen gifver fröken Key sin varmaste sympati, och en svensk korrespondent förespår att dessa föredrag skola bilda en vändpunkt i kvinno-rörelsens förlopp. Gerna är dem unnat denna korta glädje, såsom lindring för alla förluster. Illusionerna äro alltid förförande, fastän de inom kort åtföljas af bittra missträkningar. Några på efterkälken blifna „landsortskvinnor“ hafva äfven efter långa tider vågat taga till pennan under fröken Keys skydd. Klokare hade de likväl gjort, om de äfven

nu hade förblifvit på sitt område, ty deras tid har ohjälpligen varit och farit.

Att kvinnan icke saknar revolt- och upprorskraft, såsom fröken Key bland annat påstår, det visa de många motskrifter, som i följd af hennes föredrag utkommit, såväl i tidningar som i bokform, såväl i Finland som i Sverige. De mest beaktansvärda bland de förra är E. L:ns uppsats i „Kotija Yhteiskunta“, L. H:ns i „Nutid“ och A—i—:as i „Nya Pressen“. I broschyrform hafva bl. a. utkommit en af *Alma Cleve* under namn „*En protest*“ i Sverige samt en „*Till Ellen Key*“ af anonym författare i Finland.

I den förra af dessa göres fröken Key uppmärksam på, att kvinnokraften, i den bemärkelse hon tager den, sedan urminnestider varit frigjord. Kvinnan, har såsom hustru och moder uppoffrat sig, i kärlek gifvit sitt hjärteblod för de sina. Om så fordrats, har hon vårdat och skött sina kära tills ryggen krokmat och hufvudet grånat. *Kärlek* behöfver man ingalunda lära kvinnan, därtill har hon ännu såväl lust som förmåga. Men hon har icke alltid tillfälle därtill. Det är icke kvinnan, som friar, icke hon som grundar familjen, hon är icke under nuvarande sociala förhållanden familjens försörjare. Och

därför måste hon få använda sina krafter på annat håll. Det är hjärtlöst att tillropa kvinnan: endast på erotikens och moderlighetens område har du förmåga och böjelse, endast där finner du lycka, då hvarken det ena eller det andra ligger i kvinnans makt.

Fröken Keys påstående, att kvinnan saknar arbetsförmåga, säger Alma Cleve, beror därpå, att hon alt ännu har ett så begränsadt arbetsfält. „Du, som är kvinna kan ingenting vinna“, hade engång en liten gosse skrivit såsom utanskrift på en julklapp, som han gaf fru Cleves dotter. Och det är den vissheten, som hämmar kvinnans arbetslust och arbetsförmåga. Den mest begåfvade kvinna har tusen gånger flere yttre svårigheter och hinder än hennes manliga kamrat. Hon må anstränga sig huru mycket som helst, de bästa och viktigaste sysslorna förblifva dock i männens ego, och hon må tacka sin lycka, om henne unnas smulor från de rikas bord, om mannen tillåter henne uppnå helst en sådan plats där det är mycket arbete och njuigg lön.

Slutligen förebrår Alma Cleve fröken Key för det sätt, på hvilket hon talar till kvinnan, för de förödmjukelser, hon slungar henne i ansiktet,

och för det öfvermod, med hvilket hon tagit sig rätt att tilltala kvinnan, som vore hon en oförnuftig, underordnad varelse. Om icke mot detta hennes uppträdande skulle höjas röster från kvinnohåll, då vore verkligen „kvinnokraften“ på de mest farliga villovägar.

Profeten från Nazaret talade engång till en kvinna på ett helt annat sätt. Det var han som gaf kvinnan jämlikhet med mannen ej genom konsttalade jämlikhetsberäkningar, där känslan lägges i ena vågskålen och intelligensen i den andra, utan i begreppet *hel människa*, där känsla, förstånd och ande bilda ett. Den uppfattning, kvinnan ur hans höga och därför så enkla ord hämtar om sin ställning, ger henne den *yppersta kvinnokraften*. Ingen modern Pythia kan komma en att glömma detta arf.

I boken *Till Ellen Key, kvinnofrågans prima principia* påpekas för de ofvannämnda föredragens föredragarinna på ett särdeles klart sätt och med öfvertygande allvar kvinnosakens första grundtankar, hvilka hon tyckes hafva glömt. De mänskliga rättigheterna äro såsom princip tillerkända alla människor.

Samhällen representera mänskligheten i dess helhet, därför måste nyss nämnda princip gälla

äfven för dem. Af de mänskliga rättigheternas jämlikhet följer således de sociala rättigheternas jämlikhet.

Samhällets lagar bestämma samhällsrättigheterna och de dem åtföljande plikterna. Däraf följer att samhällets lagar böra vara lika för alla samhällsmedlemmar. Äro de det icke, så ställa de dem, hvilka icke åtnjuta samma likställighet, som andra, delvis utanför samhällets lagar och därmed delvis utanför samhället, i hvilket de så att säga äga blott vissa främlingsrättigheter.

Och så är verkligen fallet, hvad kvinnan beträffar. I många afseenden är hennes ställning i vårt land dylik, som här befintliga utländingars. Det bevisar bokens författare genom flere jämförelser.

Men utom dessa är den finska kvinnan i saknad af ännu en hel mängd andra rättigheter, hvilka samhällets manliga medlemmar åtnjuta. Sådana förhållanden, måste naturligtvis hos kvinnor som hafva karaktär och själfkänsla, alstra bitterhet mot samhället. Hon ser huru samhällets manliga medlemmar, ända ner till daglönaren, arbeta på att få sina rättigheter utvidgade, just de rättigheter hon är helt och hållet utesluten från. Hon ser lagar ändras och stiftas, utan att hon får hafva sitt ord

med, ehuru hon liksom mannen äger böja sig under dem och ehuru dessa lagar äfven beröra hennes fördelar. Och påpekande hvilka alla skador dessa orättvisor medföra åt kvinnan, kommer författaren till det oomtvistliga resultatet, att kvinnan bör få frihet att utveckla sina naturliga arbets-anlag, frihet att använda sin förvärfvade arbetsförmåga, frihet att förvalta sitt gods och ansvara för sina handlingar, frihet att deltaga i lagstiftningen eller med andra ord, kvinnan bör få:

Full medborgerlig likställighet på samhällets alla områden.

III.

Efter det ofvanstående redan var skrifvet och tryckt, har jag fått *Ellen Keys* nyaste bok: *Kvinnopsykologi och kvinnlig logik. En studie och ett försvar*. Den har utkommit med anledning af de protester, hvilka tyckas uppstått i riklig mängd äfven i Sverige till följd af de i hennes bok „Missbrukad Kvinnokraft“ uttalade åsigterna.

Fröken Key försöker här närmare förklara sin ståndpunkt och klagar, att man ej als förstått henne och att man ej det ringaste kunnat följa hennes tankegång.

Jag åter fruktar, att orsaken ligger däri, att fröken Key icke själf vet, hvad hon egentligen menar, ty af så i grunden motsägende påståenden och tendenser öfverflöda hennes båda böcker, att tvänne från hvarandra tvärt åtskilda ståndpunkter klart framstå i dem. Den ena, som försvarar kvinnans frihet och kvinnans rättigheter och som i olika resultat kommer just till samma slutsats, som

dessa förhatliga kvinnosakskvinnor. Den andra, som påstår, att dessa slutsatser äro utan värde ja till och med skadliga och som framför alt öfverlägset talar om, „kvinornas andliga medelmätta“ om deras „blindhet“, deras „hermetiskt tillslutna hjärnor“ och beskyller dem för nästan alla missförhållanden, som finnas i världen, särskildt i detta af mannen grundade och i mannens vård befintliga samhälle.

I den förra igenkänna vi fröken Key från en tidigare tid, men i den senare förekommer det mig alldeles som hörde jag det nuvarande „unga Sverige“ väsnas. Och då fröken Key med så stark betoning talar om kvinnans arbete såsom emottagare af mannens tankar, såsom dessas vårdare och utbredare, får man ovillkorligen den uppfattningen, att hon försöker förverkliga detta arbete i afseende å det unga manliga Sverige.

Men dessa båda ståndpunkter äro omöjliga att förena. För att vara konsekvent och klar måste fröken Key välja den ena och förkasta den andra. Ty motsägelsen, som finnes i hennes tankar, tackes icke af de många orden, de otaliga afvikelserna, ej heller af de öfverdrifvet vackra fraserna.

Och just af samma brist på logik följer att hon icke i denna nya bok kommer dess längre. I den

föregående påstod hon, att kvinno-sakens kvinnor föra kraften in på orätt område, då de leda den på manliga arbetsområden och försumma dem, hvilka enligt naturen tillhöra kvinnan. Men ändå kunde hon icke uppvisa ett enda af dessa „natur-enliga“ arbetsområden, hvilka skulle blifvit åsidosatt. Ej heller vill hon på något sätt hindra kvinnan att gå i „orätt riktning.“ Huru har man så kunnat missuppfatta mig, utropar hon. Själf har hon klart uttalat, att hon i fullaste mening *har tänkt sig kvinnan, som mannens samarbeterska på alla områden, ända upp till statsstyrelsen och lagstiftningen**) (sida 111 i den senast utkomna boken). Och på ett annat ställe (sid. 115 i samma bok) yttrar hon åter: „Flickan liksom gossen behöfver en sådan utveckling af sina allmän-mänskliga förmögenheter och sina individuella anlag, att hon dels vinner en viss grad af allmän-mänsklig bildning, och dels möjlighet att försörja sig själf på ett yttre arbetsområde, ifall hon icke får sitt arbete i hemmet“. Alt fortsättningsvis (sid. 161) säger hon sig hafva kommit till det slutresultat, att kvinnan „*med fullaste frihet — utan att stöta mot en enda i förväg uppdragen*

*) Min kursivering.

gräns — på hvarje bana bör få pröfva sina möjligheter, hvilka för mången torde gå i en annan riktning än moderlighetens.“*) På samma sätt (sid. 117 och 118) försvarar hon varmt samskolor. „Samskolan har redan visat sitt modifierande inflytande på vissa af könens ömsesidiga svagheter. Flickan lär att arbeta ej blott med flit utan ock med förstånd; hon får ett vaknare intresse för själfva studiet, hon vinner mera koncentration och allvar, mera förmåga att skilja hufvudsak från bisak; en hel del flärd och ytlighet i hennes lynne motarbetas. Gossen förfinas i sitt väsen och humaniseras i sina känslor, förädlas i sin uppfattning af känslolifvets värden. *Det är denna ömsesidiga modifikation, med afseende å ensidigheterna i det kvinnliga och det manliga skaplynnnet, som är så väsentlig för en lyckligare sammanlefnad i äktenskapet och för ett lyckligt samarbete på alla områden. Och denna modifikation måste, för att bli ingripande börja redan i samskolan.*“**)

Alt väl!

Men nu vill jag endast fråga: hvad hafva väl kvinnosakens kvinnor annat velat? Hvarthän ha de väl sträfvat, om ej just till alt detta?

*) **) Min kursivering.

Hvarför började fröken Key då krig emot dem?

Hvad var meningen med alla dessa förolämpningar hon slungade dem i ansiktet? Hvart togo alla dessa stora ord om „Missbrukad kvinnokraft“ vägen?

Studentexamen tyckes fröken Key framförallt hata och klandrar kvinnorna därför att de sträfva att aflägga den. Men den är ingalunda sämre för kvinnan än för mannen. Hvarför klandrar hon icke mannen af samma orsak? Och huru tror hon att kvinnan kan nppå de mest inflytelserika platser i samhället, om hon icke aflägger den, då så engång fordras? Och efter alla förolämpningar, som hon slungat mot studentexamen och de kvinliga studenterna och med anledning af dem äfven mot kvinnosakens kvinnor, medger hon själf sid. 126 att studentexamen är „ett nödvändigt ondt“ från hvilket mödrarna icke böra hindra sina döttrar, då dessa sträfva till något bestämdt arbete. Och hon tillägger, att studentexamen ändå är ett mindre ondt, än om dottern skulle gå sysslolös i sin ungdom utan något bestämdt arbete. Sid. 122 säger hon i det hon talar om nödvändigheten af en barnsköterskekurs, att det vore grymhet mot somliga unga flickor, att taga dem från studierna för några år.

Där ha vi det nu!

Fröken Key gisslar kvinnorna, för att de nöja sig med de usla skolor männen grundat, i stället för att helt och hållet reformera dem. Men å andra sidan försäkrar hon, att kvinnan icke haft och kommer ej att hafva reformerande kraft på något område, ej på skolans, ej på hemmets, ej ens på kokkonstens område. Och med en slags förtjusning försäkrar hon, att skolornas Messias icke kommer af kvinnokön. Hvarför gisslar hon kvinnorna därför, att de icke göra sådant arbete som öfverstiger deras krafter? Underlig logik!

Jänte alt detta måste fröken Key ändå medgifva, att kvinliga krafter hafva uträttat mycket för skolornas förbättrande, och att det finnes en hel mängd t. o. m. svenska kvinnor, hvilka i sina skolor med särdeles framgång hafva åstadkommit reformer.

Männe vi icke till alt detta kunna tillägga, att samskolorna hafva uppstått hufvudsakligen genom kvinnors invärkan. Då vi å andra sidan åter komma ihåg, att kvinnan såsom lärarinna hufvudsakligen beror af manliga förmän, och att äfven i samskolor kurserna måste motsvara andra skolors, är enligt mitt tycke fröken Keys förebråelse bra nog grundlös. Hellre kunde man förundra sig öfver,

att kvinnorna i nuvarande förhållanden hafva åstadkommit så pass mycket.

Fröken Key förundrar sig i sin senaste bok, att hennes motståndare icke yttrat ett ord om lagen för psykisk begränsning, på hvilken hon i „Missbrukad Kvinnokraft“ satte hufvudbetoningen och tror, att de uppsåtligt halkat förbi denna, enligt hennes mening, oomkullrunneliga sanning. Känslornas utveckling och själens utveckling kan icke gå jämsides, påstår hon. Kvinnan måste välja endera. Känslorna behöfva lika mycken öfning som intelligensen, är det omöjligt att förstå detta, utropar hon alldeles förtviflad?

Denna invändning är renaste kammarteori och pulpetfilosofi, hvilken alls icke håller sträck i det verkliga lifvet. Likaväl kunde man påstå, att händerna på människans kropp icke kunna växa på samma gång, som fötterna. Eller att hjärtat icke kan arbeta på samma gång som hjärnan. Så vidt skilda äro känslolifvet och det andliga lifvet i människosjälens, att de ingalunda äro hvarandra till hinder. Tvärtom stå de i sådant inbördes förhållande till hvarandra, att det enas odlande pånyttföder, uppriskar och stärker det andra. De bästa exemplen härpå äro grundläggarna af religioner samt skalder och konstnärer. Och en mors känslor förminskas ej

mera af ett arbete än af ett annat; det kan jag försäkra fröken Key. Och det är en sanning, som grundar sig på lifserfarenhet och icke på teoretiska gissningar.

Det andliga arbetet skall säkert utveckla kvinnans känslolif, men himlen bevare oss från, att det skulle utvecklas i den riktning, som fröken Key förmodar. Behagsjuka finnes dess värre hos oss kvinnor i för stor mängd, och hvad erotiken beträffar, så är där om någonsin det gyllene ordspråket: „måtta i allt“ på sin plats.

Fröken Key talar med beundran om erotikens fullkomning hos kvinnan och säger bland annat, att aldrig någon man någonsin varit eller kommer att blifva fullt värd den djupaste kärlek, som den till sitt erotiska väsens hela härlighet utvecklade kvinnan kan gifva.

Hvarför skulle han icke förtjäna den, men då den kommer i öfverflödande grad, måste den naturligtvis väcka leda. Det har jag hört af männen själfva, likasom det, att ingenting är dem så motbjudande, som att se en kvinna förälska sig i dem, utan att de hafva sökt eller begärt denna kärlek. Det lär kännas som att få kallt vatten öfver sig, om kvinnan är färdig, att gifva sin kär-

lek genast då de bedja därom. Men desto motvilligare kvinnan är, desto mera möda det kostar att vinna henne, desto mera behagar hon dem. Det här är nu verkligen mera svårt att förstå, men man måste väl tro det, då männen själfva så försäkra.

Och det måste man medgifva, att en sådan erotisk fullkomling „i all sin härlighet“ hos kvinnan — nog är den vämjelig t. o. m. för en åskådare.

Kvinnan har genom utveckling af sin kärlek till mannen upphunnit det största snille, säger fröken Key. Hon kan bevara sin ungdoms elasticitet ända till sin ålderdom. Ofta ser man en moder, som har fullvuxna barn, ännu älska sin man som en sjuttonåring.

Jag förundrar mig, att fröken Key, som tyckes sätta stort värde på naturen, anser detta för ett företrede hos kvinnan. Alt har sin tid. Och erotiken kan ej vara den samma för en femtioåring, då enligt naturens lagar hennes könsdrift upphör, som hos en sjuttonåring, som först utvecklas till kvinna. Det skulle vara onaturligt i alra högsta grad, och icke allenast onaturligt utan vämjeligt. Man skulle tro att modren „i sin erotiska glans“ skulle blygas för sina barn, på samma gång barnen alldeles säkert skulle skämmas för sin mor.

En naturlig utveckling i makans kärlek leder i alldeles annan riktning. Den erotiska sidan lämnar mera rum för en lugnare, hjärtligare vänskap för hennes lifsföljeslagare samt ger aktning, ömhet och moderlig omvårdnad.

Då hon födt några barn till världen, har hon uppfyllt sin uppgift såsom könsvarelse. Däraf följer en förändring i hennes erotiska känslor. Alt annat är ohelsosamt, motbjudande, onaturligt. Om fröken Key tror att den sjuttonårigas erotik är outhärlig för äktenskaplig lycka ännu på gamla dagar, miss-tager hon sig grundligen. Anna Karenins historia är i det afseendet både sann och lärorik.

Fröken Key gifver för stort värde åt erotisk berusning. „Att, för vissa naturer, trohet visar sig så oändligt svår, att de så ofta drifvas att älska på nytt, detta har sin djupa fysiska grund däri, att de sålunda åter och åter lefva om den lifsberusning, det alla frigjorda krafter jubel, som erotisk lycka meddelar. Äktenskapsfrågan är framför alt frågan om att rädda denna lyckokänsla undan tidens och samlivets förslöande invärkan“ säger hon.

Men har fröken Key betänkt, hvarthän det skulle leda om vi hålla på denna „lifsberusning“ och på „alla frigjorda krafter jubel“ såsom vårt hufvudmål

och icke kunna uppnå det i äktenskapet, då det enligt sakens natur är omöjligt.

Naturligtvis dit, att vi alt oftare skulle förälska oss på nytt.

Såsom en i lifvet erfaren kvinna säger jag ännu engång: må himlen bevara oss för en sådan känslornas utveckling. Ty det skulle vara familjelifvets, hemlyckans och all sedlighets fullkomliga undergång.

Betecknande är det sätt, på hvilket fröken Key talar om Sonja Kovalevsky, jämfördt med det hvad hon förut sagt om henne i sitt arbete „Anne Charlotte Leffler“.

Nu få vi höra, huru gärna Sonja Kovalevsky skulle gifvit hela sitt matematiska snille och rykte för att vinna en borgerlig kvinnas enkla kärlekslycka (sid. 67). Huru Sonja bedyrade hundrade gånger, att hon skulle kastat hela sin literära begåfning till hvem, som velat taga upp den, om hon därmed vunne vissa retouscher i sitt lilla ansigte. Såsom dotter, hustru, moder och som älskande kvinna härledde sig hennes olycka däraf, att, såsom Anne Charlotte Leffler i sin biografi öfver henne uppenbarat, hennes stora andliga produktion icke passade ihop med hennes kvinliga plikter och omsorger. Däri ligger också orsaken till hennes lifs konflikt.

Och — hvad som naturligtvis enligt fröken Keys mening är det bästa af alt — „alt detta gjorde att Sonja icke hade ord nog starka, för att beteckna kvinnosakskvinnornas ytliga syn på livvets alla invecklade problem“ (sid. 68).

För tre år sedan säger fröken Key i sin ofvan nämnda bok, att hon icke i alt kan godkänna den bild, som fru Leffler hade gifvit af Sonja Kovalevsky? Och orsaken var följande:

Fru Leffler kunde icke skilja i Sonja, hvad som var tillfälligt och öfvergående från det som i hennes natur var väsendtligt. Sonjas lynne var fullt af motsägelser och motsatser, till stor del den slaviska racens egendomligheter. Dessutom var hon en stämmingsmänniska. „Genom att i tryck fixera alla en stämmingsmänniskas lynnesskiftningar, hugskott, själfmotsägelser, kommer man ofrivilligt att kristallisera dem, att ge fasta konturer åt det, som i verkligheten hade molnens lätta, behagfulla, flytande former“. Mångfaldiga gånger tog Anne Charlotte Leffler Sonjas skämt på fullt eller halft allvar. Och den vikt, som i biografen förlänats åt alt detta tillfälliga, är det, som gör bilden oklar. Den allra hvardagligaste människa skulle, om hennes infall och inkonsekvenser erhöles samma proportioner som

hennes handlingar, kunna skildras som bizarr — och huru mycket mera blir då icke detta fallet med undantagsnaturer!

Männe icke fröken Key nu själf gjort sig skyldig till samma misstag.

Tidigare i samma bok säger fröken Key, att fru Leffler icke hade förmåga att bedöma den vetenskapliga sidan af Sonjas personlighet. „Kärleken till vetenskapen var afgjordt det, som gaf denna personlighet dess höjd och fasthet, dess andliga ryggrad så att säga.“

Däremot har fru Leffler „af den orsak att hennes eget lif på denna tid varit fylldt af erotik, kommit att *alldeles för mycket i Sonjas senare lif se blott det erotiska.**) Detta var visserligen medelpunkten för hennes tillvaro under de sista åren, men vetenskapen, diktningen, moderskapet hade därför icke förlorat hennes värkliga intresse, ehuru alt detta — under kortare tider — kunde skjutas åt sidan för den stora konflikten. Och Sonja själf ansåg att intensiteten alltid, äfven i kärleken, står i förhållande till de svårigheter man har att öfvervinna: således höll hon det för troligt att, om målet engång vunnes, skulle hon kanske icke förblifva nöjd med den lycka, som,

*) Min kursivering.

ouppnådd, syntes henne så rik; i alla händelser skulle hon ej genom denna på längden kunnat dragas från kärleken till vare sig vetenskapen och literaturen eller till barnet“ (sid. 149).

Det var alldeles icke mellan ärelystnad och kärlek som konflikten stod, berättar fröken Key, men däri, att den man, åt hvilken Sonja hade gifvit hela sin hängifvenhet, icke friat till henne af kärlek, utan af vänskap och sympati, hvilket han senare öppet erkände för Sonja.

Så skref fröken Key för tre år sedan. Hvarför färglägger hon saken nu alldeles annorlunda? Är det därför, att det nu passar bättre ihop med hennes afsigter?

Om Sonja Kovalevsky som moder yttrar hon åter i ofvannämnda bok. „Och ehuru hennes tid icke räckte till att ägna sig åt dotterns utveckling, så som hon skulle önskat, gaf hon henne, de stunder hon sysselsatte sig med henne, mera af ömhet, förstående och utveckling än många af de exemplariska mödrar, som aldrig tänka på annat än sina barn, utan att dock andligen hjälpa dem ett steg framåt“ (sid. 142).

Till alt detta vill jag endast tillägga, att om Sonja Kovalevsky med sitt intensiva lynne hade

helt och uteslutande uppfodrat sig för sitt barns utveckling, hade däraf säkert blifvit „öfveruppfodran“, för hvilken beskyllning fröken Key med så stor öfverlägsenhet förolämpar nutidens mödrar, i mycket större grad än man någonsin förr sett. „Anne Charlotte Leffler sökte i Sonja Kovalevskys personlighet grunden till dennas brist på lycka. Lättare funnen är grunden till hennes eget öfverflöd på lycka,“ sade fröken Key för tre år sedan (sid. 169).

Och naturligt var det. Ett lynne, så fullt af motsägelser och motsatser, — hvars egendomligheter enligt fröken Keys egna försäkringar, hade sin grund i den ryska nationaliteten och den slaviska racen och således icke i hennes ställning, kunde icke i lifvet vara harmoniskt och helt. Af henne får fröken Key således på intet sätt förstärkning för sina nuvarande påståenden.

Dessutom har saken ännu en annan sida.

Eldiga, lidelsefulla lynnena, hos hvilka tanke- och känslolifvet sväller öfver sina bräddar, känna sällan om aldrig, den förnöjsamhet, den lugna lycka och harmoni, som den vanliga människan ofta uppnår. De manliga snillenas historia bevisar detta bäst. Men ändå önska de ej på något vilkor byta sina smärtor mot denna lycka. „Bättre att vara

en onöjd människa, än ett nöjdt svin, bättre en orolig Sokrates, än en lugn dufva. Och det är icke allenast bättre, utan äfven lyckligare“ säger Stuart Mill.

Det kan ju finnas tusende andra vanliga kvinnor, hvilka älska och icke ernå motkärlek. Och i huru stor grad skulle ej deras antal ökas, om de stälde erotikens utveckling och sökandet af erotik såsom sitt hufvudmål, som fröken Key vill! Inom kort skulle världen vara full af olyckligt förälskade kvinnor, hvilka oförmögna till något slags arbete skulle gråta och sörja öfver sina brustna hjärtan och sitt lifs skeppsbrott. Och de skulle blifva bittra mot sina lyckligare medmänniskor. Sedan skulle de småningom blifva allt löjligare, tills de slutligen aldeles skulle mista sitt förstånd. Sådant kan detta „erotiska snille“ och denna erotiska fullhet vara.

Jag säger ännu engång, må himlen bevara oss därför!

Den andra „udden“ i fröken Keys föredrag om missbrukad kvinnokraft var, som hon nu säger, fredsfrågan. Därtill hafva hennes motståndare ingenting kunnat svara. Ingen har förmått försvara den extas, med hvilken en del af Sveriges kvinnor förenat sig till landets krigsplaners befrämjande. Hvad bevisar

detta? Naturligtvis endast att icke hennes motståndare mera än hon själf godkänna kvinnornas deltagande i dessa krigsplaner.

Men med hvilken rätt beskyller fröken Key kvinnosakens kvinnor för denna „missbrukade kvinnokraft.“ Med hvilken rätt ställer hon detta några svenska kvinnors värk tillsammans med kvinnorörelsen. Hafva Sveriges kvinnosaks-kvinnor ställt dessa krigsplaner i främsta rummet? Eller hafva de på något sätt förenat dem med kvinnosaken?

Nej, det förmår fröken Key icke visa. „Ehuru visserligen kvinnosaken i yttre mening hos oss icke haft med försvarsrörelsen att göra, således ej heller med den kvinliga krigsagitationen, finnes dock ett inre samband mellan de båda rörelserna.“ (Kvinnopsykologi sid. 154). Hvarmed bevisar hon detta? Minnes fröken Key att kvinnorörelsen existerar äfven annorstädes än i Sverige? Själf erkände fröken Key i ofvannämnda bok, att kvinnorna hafva nedlagt mycket arbete på fredsidéns främjande. Männe icke detta fenomen med större skäl kan ställas i förening med kvinnorörelsen, och icke det undantagsfall i Sverige, som snarare var en följd af fordna tiders kvinnors anlag att emottaga och förvärkliga männens tankar, hvilket anlag fröken Key

beundrar och anser för kvinnonaturens nödvändiga, naturenliga egenskap, utom då hon äfven af denna gör ett vapen emot kvinnosakens kvinnor.

Äfven några andra undantagsfall i samma riktning nämner fröken Key. I Amerika har dottern af en general skjutit en negergosse, hvilken stal äppel i trädgården och en kvinnosakstidning har prisat den njutning som äfven en kvinna kan hafva af jagt!

Betraktar fröken Key kvinnorörelsen så ytligt, att hon ej als kan se hvad i den är väsentligt och varaktigt, hvari dess kraft och djup består' utan fäster sig vid alla möjliga undantagsfall och småsaker, hvilka för hela rörelsen äro utan hvarje betydelse!

En annan anmärkning, som jag ville göra åt fröken Key i denna sak, är denna: Huru djärfs fröken Key tala så vackra ord om fredstanken i samma andetag, som hon med största kallblodighet, öfverlägsenhet och hot börjar krig emot hela kvinno-könet och isynnerhet mot kvinnosakens kvinnor? Har hon als tänkt, i hvilken grad hon själf följer dessa fordringar på kärlek, sympati, ömhet och moderlighet, som hon ställer på kvinnan, samtidigt med att hon skoningslöst gisslar dem? Eller

är det så, att man bör förvärliga dessa kvinliga egenskaper endast mot männen, ej mot kvinnorna? Är det endast kvinnorna som böra betryckas, klandras, tadlas? Skola deras arbete och sträfvanden svärtas, frukterna af deras arbete förhindras och förstöras?

Naturligtvis! Männen fröjda sig häråt. Och det är ju enligt fröken Key kvinnans främsta plikt att förnöja honom! Den gyllene regeln: älska mera Gud än människor, följ mera hans bud än människors vilja, är ej skrifven för kvinnor. Denna sanning håller väl endast sträck vis å vis männen. Eller har man redan kommit därhän, att *mannen* bör vara kvinnans Gud, att henne är förbjudet att söka en högre Gud?

Äfven i annat ser fröken Key kvinnorörelsen med en så begränsad och trång syn, att det i sanning är smärtsamt. Hon vill redogöra för kvinnosaken i dess helhet, men grundar likväl sitt omdöme på några af Sveriges kvinnosaks-kvinnor och deras värk. Jag känner icke, i hvilken grad hennes ord om dem hålla sträck, säkert är blott, att de icke kunna tillämpas på Finlands kvinnosaks-kvinnor. För det första är rörelsen här fullkomligt demokratisk. Till kvinnoföreningens filialer på lands-

bygden hör för det mesta kvinnor af folket. Och sträfvandena hafva afsett lika mycket den arbetande klassens och allmogekvinnans fördelar.

Att kvinnosakens kvinnor icke heller försummat förbättrandet af hemlifvets förhållanden, bevisa de många hushållsskolor, hvilka genom deras försorg inrättats i vårt land.

Och förakta de moderligheten! De, hvilka till största delen själfva äro mödrar, eller tagit släktingars eller alldeles främmande föräldralösa barn i sin vård. Med förbigående af andra exempel kan jag berätta fröken Key om en kvinnoföreningens ordförande, hvilken har adopterat en till lifstidstuktus dömd moders tre värnlösa barn, vårdar och uppfostrar dem med ömmaste moderskärlek och — arbetar samtidigt så, att hon håller på att digna för att föda dem och säkerställa deras framtid.

Nej, — fröken Key, ni hugger yxen i sten, såsom ett finskt ordspråk säger. Om kvinnosakens kvinnor böra klandras för något, så är det icke för det, som ni gör det, utan af en helt annan orsak. Och nu vill jag säga det, som ofta tyngt mitt sinne. De äro altför kvinliga, altför tålmodiga, altför medgörliga, altför långmodiga, altför veka, altför ömsinta, altför — med ett ord: altför kristliga. Så-

lunda komma vi i sanning aldrig till målet. Enligt fröken Keys mening har kvinnosaken gått framåt med så stora steg, att föga återstår, för att den afgjort och slutligen skall hafva hunnit sitt mål. Min mening åter är, att nästan intet ernåtts. Männen göra i alt hvad de själfva önska. De släpa våra söner i krigstjänst, misshandla dem där, göra dem råa, fördärfva dem sedligt samt implanta hos dem gamla, förskämda grundsatser. Och vi mödrar, vi, som födt dem, vi som vårdat och uppfostrat dem, vi som med sveda och smärta, med våra dagars vård och med våra natters vaka köpt dem, vi få endast rädlösa åse detta, åtlyda lagar, vid hvilkas stiftande vi ej varit behjälpliga, och angående hvilka man ej ansett sig behöfva höra vår åsikt. Och då vi klaga öfver denna orättvisa, då vi lätta våra sorgtyngda hjärtan, ler man endast försmädligt, alldeles som vore våra fordringar så orimliga och oförnuftiga, att det ej ens lönar sig att svara på dem.

Man måste likväl upprätthålla krigsrustningarna, säger fröken Key, som dock älskar freden, man måste ju försvara sitt land. Fienden skulle eljes tränga sig in i landet och förtrycka folket.

Och skall detta ge oss rätt att bruka vapen? Hvad sade vår tros grundläggare på Oljoberget åt

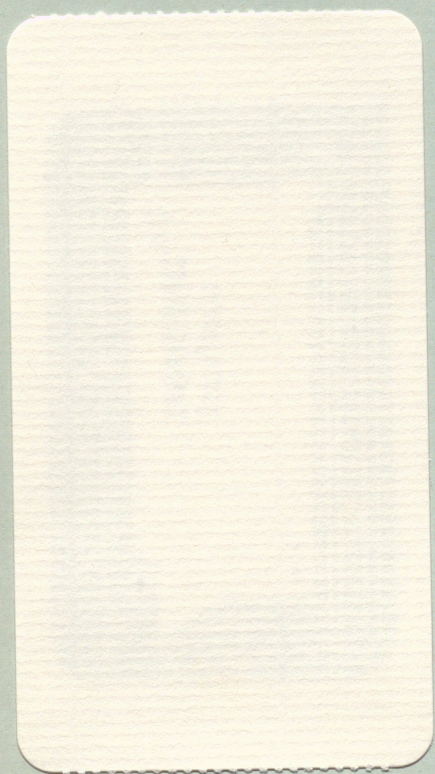
lärjungen, som ville gripa till svärdet för att försvara sig och sin mästare?

Men följa dessa kristna folk sin herres och mästaress bud. De försöka endast muta honom med kyrkliga ceremonier och högtidligheter — samt förstocka sina hjärtan.

Nej! säger jag, vapnen ner! Vapnen ner åtminstone hos oss i Finland! Och om den hedern beskärdes oss, att vi finge dö martyrdöden för fredstanken, så hade det finska folket ej färgäfvats kommit till världen.

Men detta är endast „den ropandes röst i öknen“ så länge som kvinnan står utanför det samhällliga och politiska lifvet, såsom hon ännu i denna dag står. Och utanför kommer hon att stå ända till världens ända, om icke härefter kvinnosaken föres fram med större viljestyrka, med större kraft, med större energi och djärfhet, utan vi snält nöja oss med de smulor, hvilka männen af nåd och på vår ödmjuka begäran finna för godt att kasta åt oss.

Från hvarje bokhandel erhållas på
Förlagsaktiebolaget Otavas i Helsingfors
förlag utkomna:

Finska kvinnor. Med 16 fint utförda porträtt
försedt biografiskt album utgifvet af Finsk
Kvinnoförening. 5: —.

Albumet innehåller biografier af Johanna v. Schoultz,
Alexandra Sältin, Fanny Churberg, Emelie Bergbom,
Fredrika Runeberg, Augusta Wallenius, Wilhelmina Nord-
ström, Hedvig v. Numers, Marie Linder, Elisabeth Blom-
qvist, Augusta Pipping, Charlotta Lydecken, Ida Goden-
hjelrn, Amanda Cajander, Charlotta Molin och Anna
Broms.

Bland författarna märkas Z. Topelius, Eliel Aspe-
lin, Rafaël Hertzberg, Alexandra Gripenberg m. fl.

Reformarbetet till förbättrande af kvinnans
ställning af *Alexandra Gripenberg*. Förra
delen. 4: 50.

„Att arbetet i sin helhet skall bli af stort intresse
borgar den del, som redan föreligger.“

Hufvudstadsbladet.

„Skildringen är präglad af stor grundlighet och
samvetsgrannhet på samma gång framställningen är lif-
lig och underhållande.“

Tidskriften „*Dagny*“ i Sverige.

— —

Pris 60 p.